

Marie Blomquist Hagsgård: Sanningskommissionen 2026

Talare

Marie Blomquist Hagsgård
Ledamot för
Sanningskommissionen för det
samiska folket

Datum

30 september 2026

Plats

Östersund, Sverige

Omständigheter

Sanningskommissionen för det samiska folket var en svensk statlig utredning som ämnade undersöka vilket ansvar den svenska staten och svensk politik haft i kränkningen av samiska rättigheter historiskt och vilka konsekvenser det har för nutiden. Utredningen, som påbörjades 2021 slutfördes 2026 och lämnades då till kulturminister Parisa Liljestrand efter tal och redogörelser vid överlämningen i Östersund.

- 1 Jag tänkte nu redogöra för en del av de konsekvenser som exploateringen av traditionella samiska marker har fått för samers möjlighet att behålla sin kultur och för renen Jag kommer också nämna några uppmaningar som Sanningskommissionen idag riktar till regeringen för att samer ska ha samma
- 5 möjlighet som andra att behålla sin kultur i Sverige och som kompensation för samers förlust av sina traditionella marker.

- I de intervjuer jag gjorde hörde jag mer än en gång samer säga: "Markerna har vi fått av våra förfäder för att lämna vidare till våra barn och brukar dem på ett
- 10 sådant sätt att vi kan lämna dem vidare i samma eller helst lite bättre skick än vi tog emot dem." Och renskötare påpekade upprepade gånger att det inte är våra marker, det är renens marker. Renen måste ha möjlighet att röra sig fritt och följa sitt naturliga beteende när den söker bete inom olika områden olika årstider. Renskötarens uppgift är att skydda renen för rovdjur och se till att
- 15 renen får betesro. Det poängterades också att den traditionella samiska kunskapen om naturen och hur allt hänger ihop och värderingarna att visa respekt och ödmjukhet för allt levande, det är centralt för den samiska livssynen och kulturen.

- 20 Men konsekvenserna av den politik som förts och förs, inte minst inom ramen för den så kallade gröna omställningen, är att de traditionella samiska markerna krymper till följd av exploateringar, storskaligt skogsbruk, ökande turism, vindkraft, ledningsdragningar med mera, med mera. Låt mig vara tydlig: det stämmer inte att rennäringen som riksintresse slår ut intresset av att exploatera

mark för gruvor. Ett flertal studier visar att renskötseln oftast får ge vika för intresset av att använda mark för gruvor. För att det samiska folket ska ha samma möjlighet som andra i Sverige att behålla sin kultur och identitet är det av avgörande betydelse att de har möjlighet att kunna fortsätta bruka och vistas i de traditionella markerna. Det gör att de kan fortsätta med renskötsel, fiske, jakt, språk, slöjd, jojk, traditionell kunskap, samisk andlighet med mera. Därför är den skyldighet som redan finns för både regeringen och alla myndigheter att främja samers möjlighet att behålla och utveckla sin kultur och att ha inflytande över frågor som berör de traditionella samiska markerna så viktiga.

Men trots att de skyldigheterna finns enligt både svensk lag och internationell rätt så tillämpas de inte som de borde. Den bristande rättstillämpningen gör att samer lider rättsförluster. Samebyar som kallas till samråd eller konsultationer anser inte att de har en reell möjlighet att påverka de beslut som myndigheter överväger att fatta om att ta i anspråk traditionell samisk mark. Inte heller ser de att myndigheter tar hänsyn till hur de samlade eller kumulativa effekterna av all konkurrerande markanvändning gör det allt svårare att bedriva samisk naturbetesbaserad renskötsel. Och samer utanför samebyarna, de kallas ofta inte ens till samråd eller konsultationer och därför får de ju inte någon möjlighet att påverka markanvändningen.

Två konkreta exempel på bristande inflytande. Renens lavbete i skogen har från 1950-talet minskat med 70 procent trots att samebyarna har en juridisk rätt till renbete i skogarna. Under motsvarande period har virkesvolymen ökat med 60 procent. Samebyarna har protesterat, men myndigheten Skogsstyrelsens tillsyn av att skogsbruket ska visa hänsyn för renskötseln har inte stoppat skogsbrukets negativa påverkan på lavbetet. Ett annat exempel är ansökningar om att arrangera friluftsfest- och sportevenemang på renbetesfjällen här i Jämtland. Det undersöktes under en tioårsperiod av Mittuniversitetet. Det rörde sig om sammanlagt 400 ansökningar som kom in till Länsstyrelsen i Jämtland. Merparten rörde evenemang med 50 till 100 deltagare, men ett antal hade också mer än 500 deltagare. Redan i ansökningarna angavs det i de flesta av ansökningarna att renskötseln skulle bli påverkad. Och samebyarna påpekade att evenemangen skulle störa renskötseln. Trots det, visade den här undersökningen, avslog inte Länsstyrelsen någon ansökan med hänsyn till renskötseln.

Sverige kritiseras återkommande av både FN och Europarådet för att inte ge

65 samer tillräckligt inflytande över markanvändningen inom traditionella samiska
områden och för att inte uppfylla sin skyldighet att främja samers möjlighet att
behålla och utveckla sin kultur knuten till mark. I den senaste granskningen
som Europarådet gjorde av Sverige 2024 påpekade de att om det samiska folkets
kontroll över sina traditionella marker inte skyddas i tillräcklig omfattning, ja,
70 då hotas den samiska kulturen.

Sanningskommissionen uppmanar därför regeringen idag att säkerställa att
statliga myndigheter vars verksamhet påverkar traditionell samisk mark fullt ut
lever upp till sina skyldigheter enligt svensk och internationell rätt att ge samer
75 inflytande och främja alla samers möjlighet att behålla och utveckla sin kultur
knuten till marken. Vi pekar på tre saker: statliga myndigheter måste få en laglig
skyldighet att anta mål och riktlinjer för hur de ska främja samers möjlighet att
behålla och utveckla sin kultur och ge samer reellt inflytande. De statliga
myndigheter som förvaltar mark ska erbjuda samer möjlighet att delta i den
80 förvaltningen. Det gäller bland annat Statens fastighetsverk,
Fortifikationsverket, Naturvårdsverket och berörda länsstyrelser. Och det
tredje, inte minst viktiga, effekterna av de statliga myndigheternas verksamhet
och de mål och riktlinjer som de sätter upp ska följas upp med effektivt
deltagande av representanter för det samiska folket.

85 Vi uppmanar också regeringen att säkerställa att beslutsfattare som hanterar
frågor om traditionella samiska marker har kunskap om samisk kultur och de
förutsättningar som krävs för att bedriva samisk naturbetesbaserad renskötsel.
Beslutsfattare behöver också kunskap om hur de ska genomföra samråd och
90 konsultationer så att samisk kultur kan bestå och så att de konflikter som finns
kan minska. Målet för sådana samråd och konsultationer ska redan från början
vara att myndigheter ska sträva efter att samer ska kunna ställa sig bakom de
beslut som berör samers traditionella marker. Sanningskommissionen riktar
också uppmaningar till regeringen om att säkerställa att myndigheter inför
95 beslut om ytterligare exploatering av traditionella samiska marker tar hänsyn i
ökad omfattning jämfört med idag till samiska rättigheter. Regeringen ska
säkerställa att renskötselrätten behandlas likvärdigt med andra bruksrätter i
Sverige, i enlighet med egendomsskyddet i grundlagen och Sveriges
internationella åtaganden. Och medlemmar i sameby ska i lagstiftning ges
100 samma skydd för och självbestämmande över renskötselrätten som andra
innehavare av bruksrätter har. Det handlar alltså om en likabehandling. Och sen
gäller det miljökonsekvensbeskrivningar. De används som underlag för

105 myndigheters beslut om exploatering av mark. Regeringen behöver säkerställa att de utformas så att alla konsekvenser och effekter av betydelse som följer av exploatering av mark. För samisk kultur, för språket, för kulturarvet och för renskötseln, både kumulativa effekter och effekter på landskapsnivå framgår av de här miljökonsekvensbeskrivningarna.

110 Vi hörde inledningsvis här idag hur staten historiskt övertog beslutanderätten över samernas skatteland så att de inte längre kunde förfoga fritt över användningen av sina traditionella marker. Konsekvenserna av den verksamhet som har följt i spåren av detta när statliga bolag och statens fastighetsverk har bedrivit sin verksamhet är att samers möjlighet att använda marken fortlöpande
115 har minskat. Samtidigt har de här bolagen och fastighetsverket ett särskilt ansvar att bedriva sin verksamhet hållbart. Och i hållbarhetsmålet ingår att visa respekt för samers mänskliga rättigheter som urfolk, vilket innefattar deras möjlighet att kunna behålla sin kultur knuten till marken. Vi uppmanar därför regeringen att säkerställa att statliga bolag och Statens fastighetsverk som myndighet genomför
120 "human rights due diligence", det vill säga går igenom vad de har gjort för att i sin verksamhet förebygga och åtgärda brott mot samers mänskliga rättigheter och genomför konsekvensanalyser av hur deras verksamhet idag påverkar samers mänskliga rättigheter knutna till de traditionella markerna. Och att staten gottgör de kränkningar som kan ha orsakats genom Statens fastighetsverks och
125 bolagens affärsverksamhet och att de planerar sin verksamhet framåt i tiden med respekt för samers mänskliga rättigheter.

Det finns mycket statlig mark inom traditionella samiska marker som är nationalparker och naturreservat. De förvaltas med syfte att skydda värdefull
130 natur, men inte med syfte att skydda samisk kultur. Ändå bidrar enligt FN urfolks traditionella kunskap till att den biologiska mångfalden kan bevaras och därför anser FN att den kunskapen ska tillvaratas. Det finns ett undantag i förvaltningen av världsarvet Laponia där samebyarna har det avgörande inflytandet över förvaltningen, så förvaltas den utifrån samisk kultur och samisk
135 traditionell kunskap. Syftet med Laponia är både att värna om samisk kultur och värdefull kultur och besluten i förvaltningen fattas enligt samisk tradition genom konsensusbeslut. Lite intressant var förra året att Statskontoret i en utvärdering av förvaltningen av Laponia konstaterade att konsensusbeslut, ja, de tar tid, men de leder till hållbara och väl förankrade beslut. Och därför
140 rekommenderade Statskontoret att denna förvaltningsmodell skulle fortsätta. Vi uppmanar därför regeringen att permanenta förvaltningen av världsarvet

Laponia, men att också gå ett steg längre och säkerställa att syftet med alla nationalparker och naturreservat på statlig mark inom traditionella samiska områden ska vara att skydda både värdefull natur och den samiska kulturen, och att alla samer på lokal nivå ges möjlighet att delta i förvaltningen av dessa nationalparker och naturreservat på ett motsvarande sätt som sker i Laponiaförvaltningen.

Giitu.

Källa

<div>Transkriberat från videoinspelning: Sanningskommissionen – Slutrapport Överlämnas, publicerad på YouTube, uppladdad av "samisktinfo", 30/9 2020 (Transkriberat 22/10 2026) </div>

Taggar

Politiska tal, Rättsliga tal, Sanningskommissionen för det samiska folket

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/marie-blomquist-hagsgard-sanningskommissionen-2026>